

поліпшення їх якості є однією з умов ефективної соціально-педагогічної роботи у різних соціальних інституціях територіальної громади.

Література

1. Закон України „Про соціальні послуги” від 19 червня 2003 року № 966-IV.
2. Деякі аспекти оцінки ефективності надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів. – К.: Держсоцслужба, 2005. – 124 с.
3. Савчук О.М. Стратегії роботи зі співзалежними жінками, які зазнають насильства в сім'ї // Практична психологія і соціальна робота. – № 4. – 2003. – С.51 – 60.
4. Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Києво-Могилянська академія, 2004. – Ч.3: Робота з конкретними групами клієнтів / А.М. Бойко, Н.Б. Бондаренко, О.С. Брижовата та ін. – 166 с.
5. Посилення регіональних соціальних служб. Програма технічної допомоги Європейського Союзу ТАСІС в Україні. Звіт з реалізації проекту. – 2006. – 543 с.

УДК 37.05

В.І. Косовець

РОЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СЕЛА У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Анотація. У статті розкривається сутність соціокультурного середовища і визначається його роль у розвитку соціальної активності сільської молоді.

Ключові слова: соціокультурне середовище, соціальна активність сільської молоді.

Аннотація. В статье раскрывается сущность социокультурной среды и определяется ее роль в развитии социальной активности сельской молодежи.

Ключевые слова: социокультурная среда, социальная активность сельской молодежи.

Annotation. The essence of socio-cultural environment and its role to the development of country youth's social activity is described in the article.

Key words: socio-cultural environment, country youth's social activity.

Актуальність питання проявляється в тому, щоб розкрити пошуки нових шляхів у соціальному становленні особистості, соціальної групи, громади, суспільства. Сучасні пошуки викликані потребами у вирішенні проблем не лише міської промислової спільноти, але й агропромислового сектора. Особливості життя на селі обумовлюють специфіку впливу на особистість різних факторів, які ведуть до створення відповідного типу сільського середовища. Непредметний характер середовища визначається відповідно особливостями людського існування, це „не лише місце буття, але й дії, а точніше взаємодії зі світом” [1, с. 4].

Незважаючи на наявність фундаментальних праць [2; 3; 4;], сьогодні ще недостатньо таких, в яких спеціальним предметом вивчення були б складові середовища, їх особливості та конкретний вплив на розвиток тих чи інших якостей особистості. Тому у пошуках визначення поняття „соціокультурне середовище” ми звернулися до інших галузей наук.

Найближче до визначення суті даного поняття підійшов П. Сорокін, який дав визначення поняттю „соціокультурний простір”, як такому, що відображає інтегровану цілісність соціуму, культури й особистості. При цьому автор зазначає, що „не лише

психосоціальна особистість в цілому, але й чимало із її біологічних якостей поєднуються й обумовлюються соціокультурним простором, в якому вона виростає” [5, с. 185 – 186].

На нашу думку, більш наближеним до розкриття суті даного поняття є визначення, дане Ю. Окуневим. Він помітно наближає розуміння понять „соціокультурна ситуація” і „соціокультурне середовище”, зазначаючи, що соціокультурна ситуація – це система істотних рис суспільного життя, взятих у динаміці і цілісному взаємозв’язку, які показують в якій мірі (в конкретній соціальній обстановці, в даний період часу) виявляється можливість реалізації людського в людині. Мова йде про стан соціального буття культури і наскільки воно забезпечує розкриття сутнісних сил людини” [6, с. 11].

У 90-ті роки ХХ ст. Т. Артеменко виходить на новий аспект поняття „соціокультурне середовище”. Вона підкреслює, що це не просто сукупність соціального і культурного середовища, а „особливий, соціально організований феномен культури, в якому соціальний і культурний процеси тісно взаємопов’язані і вземообумовлені, розвиваються в межах спільної ідеї і впливають на діяльність соціальних суб’єктів з метою створення і засвоєння ними духовних цінностей та суспільних орієнтирів”.

Отже, на основі попередніх тверджень соціокультурне середовище можна охарактеризувати як складне організоване багаторівневе утворення, де складові володіють відносно функціональною автономією один від одного і від цілого. Всі складові соціокультурного середовища об’єктивно змінюються, тому рух у соціокультурному середовищі є необхідною умовою його розвитку. У характеристиці соціокультурного середовища слід враховувати фактор часу і простору, які відображають соціальне буття культури.

Але при цьому не варто відкидати думки вітчизняних і зарубіжних авторів про те, що співвідношення різних цінностей в конкретному історичному соціокультурному середовищі також не є незмінним. У кожному історичному епоху в одному й тому ж соціокультурному середовищі домінують нові ідеї і цінності, нова ієрархія будови системи цінностей тощо. Так, російський вчений В. Ремизов зазначає, що в кінці ХХ і на початку ХХІ ст. домінують кілька основних ідей, що реалізуються в конкретних соціокультурних середовищах: а) ті, що відображають інтереси, потреби, установки, які орієнтують на збереження державної єдності і суверенітету, віру в унікальні можливості свого народу; б) бажання бачити свою країну як сильну, суверену, нездоланну державу; в) ідея громадянства, що стосується кожної людини і переживається нею як приналежність до історії і долі своєї держави; г) ідея гуманізму, яка проявляється у прагненні установити пріоритет інтересів людини, її життя як вищої мети суспільства, морально-гуманістичних цінностей серед класових, групових, партійних.

Характерно, що близько до цих ідей стоїть П. Сорокін, який стверджує, що соціальні явища у своїй сукупності є не просто соціальними, а й соціокультурними явищами. Суспільство при цьому орієнтується на систему цінностей, вершиною якої є головна цінність, що визначає смисл життєдіяльності і розвитку суспільства певної епохи. Концепція П. Сорокіна є досить суперечливою, але незаперечним позитивом у ній є положення про те, що духовне і почуттєве завжди присутнє у соціальному середовищі.

Виходячи із результатів аналізу суті дефініцій „соціокультурне середовище”, можна з певністю говорити про наявність у її структурі трьох обов’язкових складових – „людина – культура – середовище”. Тому вивчення змісту даної структури, її „статусу” в громаді, суспільстві, можливостей реалізації інтересів кожної людини і всього суспільства разом є надзвичайно актуальною проблемою.

Аналізуючи дану проблему, Д. Фельдштейн [7] вмотивовує її актуальність такими причинами: реальною новою ситуацією розвитку суспільства, самої людини, якій притаманні новий характер, умови функціонування і розвитку діяльності; новим історичним станом і розвитком суспільства, яке характеризується проявом загальної кризи. Функціонування і розвиток суспільства при цьому передбачає розуміння особливостей ситуацій, пошуки можливостей побудови і проектування в цій ситуації

системи діяльності; значними змінами самої людини як суб'єкта дій при побудові нових відносин, організації відповідних сфер її життя; принциповими змінами рівня, структури і характеру знань за рахунок появи нових напрямів, дисциплін, засобів і методик аналізу, що відкрили нове бачення середовища; необхідністю пошуку нових засад організації взаємовідносин людини і середовища, враховуючи те, що деякі із них уже вичерпали себе в нових умовах.

Як бачимо із попередніх міркувань, у структурі „людина – соціокультурне середовище” центральною є людина. Але, як підкреслює Ю. Мануйлов, у взаємовідносинах організму з середовищем „два члени уже не є рівноправними, оскільки суб'єкт є первинним і вихідним, а середовище виступає як фактор, що має певне значення для організму” [8, с. 41]. Середовище людини включає комплекс природних (фізичних, хімічних, біологічних) і соціальних факторів, які можуть впливати безпосередньо або опосередковано на життя і діяльність людей. Проте одна людина по відношенню до іншої також виступає як складова середовища, впливаючи на неї своїм ставленням і діями. Для людини соціальна спільнота існує у її спілкуванні, взаємодії, взаємозв'язку, комунікації та інших процесах.

Аналіз психолого-педагогічної літератури про різні підходи до визначення поняття „соціокультурне середовище”. На думку Л. Когана, саме соціальний аспект відображає в дефініції об'єктивну приналежність людини до тієї чи іншої соціальної системи. Соціальний аспект дозволяє вказати на соціокультурну відмінність у середовищі [9]. Це дозволяє нам висловити думку про те, що за своїм соціальним призначенням соціокультурне середовище має відповідати трьом основним вимогам: 1) формувати соціально й особистісно значущі потреби, інтереси, запити і забезпечувати умови для їх задоволення відповідно до соціальних і культурних норм; 2) створювати умови для саморозвитку, самореалізації духовних і моральних сил особистості і соціальних спільнот; 3) забезпечити умови відтворення соціокультурного потенціалу.

У світлі завдань нашого дослідження особливий інтерес викликають ідеї про розгортання процесу розвитку соціальної активності молоді у соціокультурному середовищі сучасного села. Зокрема, це стосується ідей: взаємозв'язку молоді і старшого покоління, спільної роботи над загальною справою, розгортання соціальних форм життєдіяльності молоді, розвитку свободи ініціативи молоді, розгортання соціально-виховної роботи серед молоді за здоровий спосіб життя, виховання молоді так, щоб їй „до всього було діло”, створення умов для творчої праці, допомоги і підтримки у здобутті освіти і професії та ін.

Безперечно, необхідно зважати на те, що сільське соціокультурне середовище має свою специфіку: особливості способу життя; сезонність, циклічність сільськогосподарського виробництва; специфіку умов праці, побуту; циклічність у відтворенні соціально-демографічної і професійної структури населення, норми поведінки і форми спілкування жителів села; можливості культурних і освітніх установ села. Тому можна сказати, що сільське соціокультурне середовище – це все, що оточує молоду людину і з чим вона взаємодіє: освітнє середовище, виховне, сімейно-побутове, трудове, середовище громади, культурно-просвітницьке, управлінсько-координаційне та ін.

Безперечно, означені типи соціокультурного середовища не рівноцінні, але кожен із них може бути значущим для індивіда на певному етапі його життя і відповідно стимулювати його розвиток у певному напрямку. Усе вище висловлене дозволяє говорити про те, що сільське соціокультурне середовище – це досить складний комплекс, що поєднує в собі різні соціально значущі для виховання фактори: соціально-економічні, національні, конфесійні, майнові, вікові. Соціокультурне середовище села – це і школа, і будинок культури з його гуртками, клубами за інтересами і спортивно-оздоровчий комплекс з різними секціями, і церква, і родинно-побутові взаємини, і природа, і традиції села, це і статеві віковий склад населення, і тип поселення (село), це всі фактори, що впливають на соціальне виховання молоді і розвиток її соціальної активності.

Водночас слід сказати, що сучасне село зазнало помітних змін. Досить явно простежується активна міграція молоді із сіл у міста. Частина із них залишається проживати в селі, а продуктивною працею займається у місті. Отже, молода людина не стає міським жителем, але вже надірвала коріння зв'язку з рідним селом. Тому можна завдячувати вітчизняним науковцям, котрі побачили й окреслили проблеми сучасного села і прогнозують можливості соціально-виховної роботи з молоддю. При цьому А. Шатохін доводить, що важливим чинником трансформації сучасного села у період його реформування є суттєві зрушення у соціальній структурі. Її можна представити „як сукупність наступних соціальних прошарків: субеліта, середній клас, який поділяється на верхній, базовий та нижні середні шари, а також нижній прошарок” [10, с. 23].

Разом з тим слід відзначити, що саме таке розшарування досить часто призводить до суперечностей у взаємовідносинах молодого покоління, оскільки для молоді притаманне бажання якнайшвидше самореалізуватися і задовольнити свої потреби. Процес формування особистості сільської молоді людини розгортається в умовах замкнутої громади, вузького кола спілкування, обмеженого культурного й освітнього простору. За наявності таких особливостей сільського середовища молодь досить швидко адаптується, рівняється до типу дорослих людей, котрі її оточують.

Досліджуючи соціальне середовище села як педагогічний феномен, ми повинні виходити із розуміння того, що його позитивний вплив на життєдіяльність і соціальну активність молоді можливий за умови функціонування міжособистісного простору, в якому кожна особистість відчуває себе комфортно в емоційному плані і стабільно у плані самореалізації. І тому, говорячи про соціокультурне середовище села, ми вважаємо за доцільне підкреслити, що важливим фактором у його позитивному впливі на молодь є формальність у взаємодіях, особистісна значущість, емоційна насиченість, високий рівень включення у спільні справи. Все це створює умови для позитивного розвитку особистості.

Сільське соціокультурне середовище ми розділяємо на світ дітей, молоді і дорослих, які постійно взаємодіють один з одним чи всі разом. Світ молоді можна розділити ще на кілька сфер відносин молодих людей: зі своїми близькими друзями; з дорослими (педагогами, батьками, соціальними працівниками, адміністрацією села тощо).

Розглядаючи сфери відносин молодих людей, ми зробили спробу виявити: 1) у якій сфері вони почуваються найбільш комфортно? 2) чи потрібні їм усі сфери відносин?; 3) чи допомагають їм самоутверджуватись відносини у різних сферах?

Більшість 16 – 18 річних старшокласників дали позитивну відповідь на перше запитання, зазначаючи „сферу відносин з ровесниками”. Вони декларують свою самодостатність і готові зробити все самі, почуваються досить комфортно (59% від 226 опитаних респондентів); 64% (від 300 осіб старших за 18 років) стверджують, що для них потрібні усі сфери взаємовідносин, але домінують позитивні відповіді стосовно сфери відносин зі своїми близькими друзями. І хоча молодь 18 – 35 років при вирішенні своїх проблем дослухається до думок дорослих (49%), все ж таки для них важливим є те, що вони диференціюють думки представників різних соціальних груп і більш схильні до самостійності у взаємовідносинах. Це є важливим фактором для молодих людей, оскільки вони „прив'язуються” до людей різного віку у своєму соціосередовищі, що проявляється у міжособистісних стосунках. Саме формування дружніх відносин у всіх трьох сферах є запорукою надійності і якості відносин у сільському середовищі, що сприяє ефективному розвитку соціального досвіду особистості.

Вивчення сфери взаємовідносин молодих людей і дорослих привернуло нашу увагу до того, хто ж є об'єктом наслідування для сільської молоді. З'ясувалося, що останнім часом дорослі як агенти соціального виховання втратили свою значущість у житті молоді. Частково це пояснюється втратою їхнього соціального статусу, саме серед дорослих спостерігаються мінімальні показники соціальної активності, що призводить до переорієнтації молодих людей зі своїх батьків чи педагогів, як традиційних вихователів, на інших, більш успішних людей. Проведене опитування показало, що більше за все

молодь поважає спеціалістів великого масштабу (27%) і „крутих”, хто має індивідуальний бізнес (18,2%), тобто тих, хто домогся певного успіху у своїй сфері діяльності. Із 587 респондентів лише 8 осіб виявили бажання бути інженерами, 11 осіб – вченими, 33 особи – політиками, 38 осіб – керівниками будь-якого рівня. При цьому міра поваги молоді до дорослих залежить в основному від їх „успішності”, що, на нашу думку веде до пасивності і низького рівня соціальної активності. Водночас у молоді постійно проявляється потреба у спілкуванні, участі в дискусіях, досить часто з тими, хто готовий їх слухати. Тому найчастіше молодь, за результатами нашого дослідження, іде туди, „де вона відчуває себе найбільш впевнено” – 58%. На жаль, молодь часто не може проводити свій час з друзями, ровесниками без вживання спиртних напоїв, вживання наркотиків (це приблизно 53% хлопців і дівчат). Соціальне середовище, в якому перебуває сільська молодь, висвітлює невпевненість молоді у собі, стресову нестійкість, високий рівень роздратування, змушує її пристосовуватися до різних сфер взаємовідносин, де інші допомагають вирішувати згадані проблеми, засвоювати певні стереотипи поведінки, прив’язуючись до груп завдяки солідарності, розумінню і відкритості відносин.

У працях С. Шацького, М. Пирогова, А. Макаренка, В. Сухомлинського простежуються витоки виховання молоді в адекватному соціокультурному середовищі. Соціальне виховання базується на методологічному визнанні в якості системоутворюючого фактора особистості: її інтересів, мотивів, цілей, здібностей, активності тощо. Тоді нові соціокультурні системи створюються шляхом поєднання окремих соціальних інституцій на селі, в яких розгортається життєдіяльність молоді, діють певні механізми впливу на неї, технології розвитку у молоді соціальної активності.

На нашу думку, варто звернути увагу на те, що „соціокультурний простір” визначається як простір для спільної життєдіяльності молодої людини та інших його суб’єктів, що дозволяє забезпечити вибір цінностей, життєвих сенсів, конкретного мікросередовища діяльності, способів самореалізації, які функціонують на принципах соціально-особистісної детермінації, соціально-культурної обумовленості, інформаційної забезпеченості (вибіркової) та мотиваційної спрямованості.

Зважаючи на вищесказане, слід акцентувати увагу на думці, що соціокультурне середовище – це системне явище, яке може швидко зникати, якщо ми зосередимось лише на одній сфері життєдіяльності молодої людини. Адже вплив різноаспектних сфер (освітньої, виховної, сімейно-побутової, трудової, громади, культурно-просвітницької, управлінсько-координаційної) не можна розглядати окремо, незалежно одну від другої, оскільки в реальній ситуації вони не можуть функціонально діяти, а в контексті соціокультурного середовища села ці сфери життєдіяльності молоді набувають нового смислу. Це і спонукає нас розглядати їх у єдності. Вплив означених нами сфер буде достатньо вагомим, якщо молода людина буде включена в кожну(чи у більшість) із них, що відбувається під час її діяльності і відносин. Означені характеристики підкреслюють, що соціокультурне середовище є інтегрованим фактором, який впливає на розвиток соціальної активності молоді у селі.

Чим багатшою є соціокультурне середовище, тим легше кожній молодій людині розкрити індивідуальні можливості, спиратися на них з урахуванням виявлених інтересів, нахилів і об’єктивного досвіду, набутого в сім’ї, школі, на роботі, у процесі реальної взаємодії зі світом. При цьому соціокультурне сільське середовище визначається нами як простір спільної життєдіяльності молоді, вчителів, батьків, громади, які сукупно впливають на вибір цінностей, засвоєння життєвих смислів, розкриття індивідуальних ресурсів особистості, освітньої, культурної і професійної самореалізації.

Емпіричні дослідження дозволяють виявити вплив середовища на особистість як у плані позитиву, так і негативу. Тому можна говорити, що середовище може: 1) гальмувати розвиток особистості і її соціальну активність; 2) бути нейтральним по відношенню до особистості; 3) стимулювати особистісний розвиток і соціальну активність особистості (воно може мати достатній потенціал для створення оптимальних умов щодо

стимулювання соціальної активності). Причому об'єктивні спостереження підтверджують наші припущення: взаємодія особистості і соціокультурного середовища відбувається найбільш повноцінно у діяльності, спілкуванні, у створенні специфічної комфортної атмосфери для реалізації спільних інтересів.

Як показує практика, одне і те ж соціокультурне середовище села може по-різному впливати на розвиток соціальної активності молодих людей. Від чого це залежить? Перше, на що варто звернути увагу, наскільки взаємодіють особистість і середовище, і якого характеру ця взаємодія. Як доводять науковці, соціокультурне середовище впливає на людину, її особистісне становлення, соціальну активність за умови їх взаємодії. Як зазначає Л. Виготський, „ставлення людини до середовища завжди носить характер активності, а не простої залежності. Пристосованість до середовища може означати досить жорстку боротьбу з окремими елементами середовища, але завжди при цьому наявні активні взаємовідносини з нею. Отже, в одному й тому ж соціальному середовищі можливі „абсолютно різні соціальні установки індивіда, і вся справа в тому, в якому напрямку буде вихована дана активність” [11, с. 41]. Саме соціокультурне середовище багато в чому визначає спосіб життя, під впливом якого формуються установки, цінності і стереотипи поведінки особистості. Але у процесі розвитку і саморозвитку особистості з'являється й обернений вплив особистості молодої людини на цінності й культуру соціосередовища, що, безперечно, веде до їх взаємного збагачення.

У ставленні молоді до соціокультурного середовища села можна виділити різні позиції: а) формальне перебування молоді в селі (зарєєстрованим у сільраді), зв'язки з мікрогрупами і сферами середовища – мінімальними, суть зводиться лише до місця проживання (іноді нічного, іноді у вихідні дні), байдуже ставлення; б) ставлення має споживацький характер, використовується в основному як сфера послуг; в) взаємодія молодої людини з соціокультурним середовищем як з полем діяльності, в якій підтримуються традиційні види діяльності, продукуються нові засоби і форми її; г) молода людина вважає себе суб'єктом розвитку соціокультурного середовища, а останнє – умовою для особистісного розвитку і соціального становлення.

Аналіз означених позицій за результатами опитування молоді двох сіл Київської області (с. Мартусівка і с. Ревнівське) дозволив виявити, що останні три позиції – найбільш перспективні щодо особистісного становлення молоді в соціокультурному середовищі села. Особливо позитивною, на нашу думку, є остання позиція, яка, відображаючи суб'єкт-суб'єктний характер взаємовідносин, є оптимальною з точки зору активізації соціального становлення особистості в соціокультурному середовищі села. У даному випадку середовище і молодь виступають у ролі партнерів, тому їх розвиток є двостороннім і взаємообумовленим. За цієї позиції молода людина не лише може перетворювати власне буття у середовищі, але й породжувати новоутворення, інноваційні соціально-педагогічні механізми, види діяльності, які здатні впливати на змістове наповнення життєдіяльності молоді в селі загалом.

Позиція молодої людини в соціокультурному середовищі обумовлена суб'єктивністю її сприйняття. Це другий важливий момент, на який слід звернути увагу. Те, що для однієї молодої людини чи мікрогрупи є цінним і важливим, має чітке окреслення і сенс, то для інших воно може бути незрозумілим, не відповідати їхнім запитам, інтересам і може не стати їхнім позитивно спрямованим середовищем. Від такого суб'єктивізму у сприйнятті соціокультурного середовища села молодою людиною залежить роль і міра його впливу на особистість. Проте наявність зазначених позицій дає право на припущення, що їх різнорівневість і різноаспектність дозволяють прогнозувати можливий перехід суб'єкта від однієї позиції до другої, більш продуктивної, більш змістовної і більш переконливої.

С. Тарасов акцентує увагу на окремих характеристиках освітнього середовища, які сприяють розвитку активності особистості в системі „середовище – особистість”. Означені ним характеристики можна екстраполювати і в соціокультурне середовище села.

Це третій важливий момент, при цьому молода людина буде виступати в якості суб'єкта взаємодії з сільським середовищем за умови, якщо це середовище зможе сприяти прояву суб'єктності.

У ході дослідження було виявлено, що міра впливу середовища на процес соціального становлення особистості і прояв її соціальної активності залежить від віку і рівня зрілості особистості, наскільки у неї сформована потреба у саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації. Саме ця соціальна група (мається на увазі молодь – авт.) у своїй більшості усвідомлено орієнтується на самовдосконалення, на продуктивну самобудову. При цьому середовище відіграє досить активну роль, оскільки його різноманітні впливи, на думку І. Кона, в цілому долучають індивіда до участі у громадському житті, учать його розумінню культури, поведінки в колективах, утвердженню себе і виконання різних соціальних ролей” [12, с. 138].

На користь соціокультурного середовища у вирішенні проблем особистісного становлення і соціальної активності молоді свідчать докази І. Фруміна. По-перше, розвиток соціальної активності особистості в середовищі відбувається природним шляхом, оскільки організація середовища в цілому завжди є ефективнішою, ніж організація окремих заходів. По-друге, досвід, набутий у соціокультурному середовищі, є результатом діяльності індивіда, оскільки він сам проходить етап ініціації дій. По-третє, джерелом активності у середовищі виступає сама молода людина, її життєві інтереси, а також об'єктивні компоненти інституціонального характеру.

Чому важливо розглядати саме соціокультурне середовище як багатогранний фактор розвитку соціальної активності сільської молоді? Справа в тому, що соціокультурне середовище є найбільш загальним серед усіх середовищ. Воно багатофункціональне, багатофакторне, спільне поле охоплює не лише професійний чи побутовий, інформаційний чи освітній простір, але й пронизує всю життєдіяльність особистості, формує певний спосіб життя. Разом з тим соціокультурне середовище не є простим поєднанням двох середовищ – культурного і соціального, але вже сам термін „соціокультурне середовище” передбачає два аспекти, в контексті яких ми розглядаємо розвиток соціальної активності молоді: соціальний і культурний, які мають вплив на всі сфери життєдіяльності.

Безумовно, соціальне становлення сучасної сільської молоді, як і молодого покоління в цілому, не потребує патерналізму, надмірної опіки з боку дорослих, держави. Їй, передовсім, необхідно лише створити належні умови для плідної праці, навчання і відпочинку, допомогти відчувати власну гідність, віру у свої сили, реалізувати бажання власною працею досягти кращого життя, а не пасивно очікувати його. Суттєву роль у цьому відіграє управління і координація життєдіяльності молоді на селі. Ця сфера має свої важливі змістові складові, які дозволяють оперативно, гуманно і на демократичних засадах втручатися у життя сільської молоді (концепція соціально-виховної роботи серед молоді, концепція розвитку матеріальної бази для працевлаштування молодих, план розвитку соціокультурного середовища села, форми організації і надання освіти сільській молоді, розгортання діяльності творчих груп, ініціативних молодіжних груп „патріоти рідного села”, створення структури самоуправління та залучення до участі молоді в управлінських структурах села та ін.).

Таким чином, можна зробити висновки: фактори впливу соціокультурного середовища на процес формування соціальної активності молоді є поєднанням внутрішніх процесів розвитку особистості і зовнішніх факторів, типових як для кожного сільського середовища, так і для кожної вікової групи села, і водночас специфічних для молоді таких сільських місцевостей, що знаходяться на межі міської і сільської зон поселення.

Проблема особистісного становлення молодої людини як соціально активної особистості не може бути вирішена лише завдяки дії одного якогось фактора, зокрема, освітньої, соціально-виховної, трудової, фізкультурно-оздоровчої, соціально-побутової, управлінсько-координаційної сфер соціокультурного середовища села. Це обумовлено

тим, що соціокультурне середовище села є інтегрованим соціальним простором, в якому всі притаманні селу сфери взаємодіють у вихованні молоді і взаємодоповнюють одна одну. А у своїй сукупності вони є водночас і комплексним фактором саморозвитку особистості. При цьому сила впливу усіх факторів залежить як від суб'єктивного сприйняття, так і від ставлення сільської молоді до соціокультурного середовища в цілому.

Література

1. Катерный И.В. Понятие „среда” в современной социальной философии: Автореф. дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 – М., 2002. – 32 с.
2. Валуїський О. Проблеми розвитку соціальної активності мас в умовах подолання кризових явищ в суспільстві (методологічний аспект) // Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання). – К., 2000. – С.11 – 14.
3. Грабовская С.Л. Социально-политическая активность молодежи: критерии и методы изучения // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Матеріали Всеукр. наук. конф. – К., 1995. – С.113 – 114.
4. Іщенко М.П. Молодь – активний суб'єкт оновлення сучасної цивілізації // Вивчення молоді на сучасному етапі. – К.: Столиця, 1996. – С.73 – 76.
5. Смирнов С., Котова И. и др. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии. Учебник для студентов, – 3-е изд., – М.: Академия, 1999. – 512 с.
6. Окунев Ю.П. Социокультурная ситуация на Севере России: противоречия, пути оптимизации: Автореф. дис. ... канд. филос. наук. – М., 1999. – 22 с.
7. Фельдштейн Д.И. Психология становления личности. – М.: Междунар. пед. академия, 1994. – 192 с.
8. Манулов Ю.С. Персонализация среды коллективом как фактор восприятия ее личностью // Психология и архитектура. – Таллин, 1983. – С.182 – 186.
9. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека. – М.: Мысль, 1984. – 252 с.
10. Гурьянова М.П. Сельская социальная среда как педагогический фактор: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1994. – 179 с.
11. Шатохін А.М. Концептуальні засади ринкової трансформації соціальної сфери села // Зб. наук. статей. – Вип. 2 – 3. – К. – Умань, 2006. – С.20 – 29.
12. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самопознание. – М.: Политиздат, 1987. – 366 с.

УДК 37.013.42:37.018.3

Л.В. Лохвицька

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАНЦЯМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті охарактеризовано типажі вихованців інтернатних закладів, головні чинники їх десоціалізації, напрями соціально-педагогічної роботи з ними.

Ключові слова: вихованці інтернатних закладів; діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; соціалізація.

Аннотация. В статье дана характеристика воспитанников интернатных учреждений, главные факторы их десоциализации, направления социально-педагогической работы с ними.

Ключевые слова: воспитанники интернатных учреждений; дети-сироты; дети, лишенные родительского попечительства; социализация.